

УДК 346.26 (477)

Хомко Леся Василівна –

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,
Львівський державний університет внутрішніх справ

Lesia V. Khomko –

candidate of juridical sciences,

assistant professor of commercial disciplines department,

Lviv State University of Internal Affairs
(26 Horodotska Street, Lviv, 79000, Ukraine)

Деякі аспекти легітимації суб'єктів некомерційної господарської діяльності

У статті розглянуті положення щодо створення суб'єктів некомерційної діяльності. Зазначено, що актуальність дослідження легітимації суб'єктів некомерційного господарювання в Україні забезпечують такі фактори, як відсутність теоретичних положень, наявність великої кількості проблемних питань щодо закріплення на законодавчому рівні окремих етапів створення окреслених суб'єктів господарювання, неефективність та невизначеність механізму правового регулювання їхньої діяльності, яка досить часто виникає у вітчизняному правовому полі.

Ключові слова: легітимація, некомерційна господарська діяльність, господарське об'єднання, реєстр неприбуткових організацій, державна реєстрація.

В статье рассмотрены положения о создании субъектов некоммерческой деятельности. Указано, что актуальность исследования легитимации субъектов некоммерческого хозяйствования в Украине обеспечивают такие факторы, как отсутствие теоретических положений, наличие большого количества проблемных вопросов по закреплению на законодательном уровне отдельных этапов создания определенных субъектов хозяйствования, неэффективность и неопределенность механизма правового регулирования их деятельности, которая довольно часто возникает в отечественном правовом поле.

Ключевые слова: легитимация, некоммерческая хозяйственная деятельность, хозяйственное объединение, реестр неприбыльных организаций, государственная регистрация.

L.V. Khomko Some Aspects Regarding Legitimization of Non-Commercial Business Entities

Non-commercial organizations are an important segment of civil society in Ukraine. In order to develop its institutes it is necessary to change legal regulation. That is why commercial legislation becomes more important as a system of legal acts which define the status of non-commercial entities in business activities.

There are no doubts that non-commercial organizations play a significant role in formation of modern civil society. It is possible to notice some changes in solving of national and local tasks related to the development of economy and social security.

Activities of these organizations not only ensure operation of numerous public associations but are also remarkable element of the market system. Non-commercial organization is established to ensure equal conditions for all forms of property and types of business entities (irrespective of commercial nature) and as a result universality of mechanisms for indirect commercial relations.

Topicality of the research on legal status of non-commercial business in Ukraine is resulted by the following factors: lack of theoretical provisions, existence of numerous problematic issues on fixing certain types of business entities in legislation, non-effective and ambiguous mechanism for legal regulation of their activities which arises in national law.

One of the main conditions for business activities particularly non-commercial one is when the state confirms that the entity has entered business legally which is the procedure of legalization.

Legitimization of non-commercial business entities includes several stages. All non-commercial entities should undergo the procedure of the state registration which includes entry of information to the Unified State Registry of Legal Entities, Individual Entrepreneurs and Public Organizations as well as the Registry of Non-Profit Organizations.

In this regard, legitimization of non-commercial entities is authorization for carrying out of non-commercial activities which means that the business entity obtained the right to conduct non-commercial activities in accordance with the procedure provided for by national legislation.

Keywords: *legitimization, non-commercial business activity, business association, registry of non-profit organizations, state registration.*

Постановка проблеми. Однією з головних умов здійснення господарської діяльності, зокрема й некомерційної, є державне підтвердження законності входження суб'єктів до сфери господарського обігу. Відтак усі некомерційні суб'єкти господарювання проходять процедуру державної реєстрації, яка включає внесення відомостей до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, а також до Реєстру неприбуткових організацій.

Вітчизняна нормативно-правова база визначає процедуру державної реєстрації як основний елемент легітимації будь-якого суб'єкта господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти діяльності суб'єктів некомерційного господарювання, пов'язані з їх створенням та діяльністю – у ракурсі правового статусу суб'єктів господарювання досліджували такі вчені: В. В. Гончаренко, В. О. Поляков, Н. О. Саніахметова, Г. М. Терещенко, В. С. Щербина та інші. Зокрема, господарсько-правовий статус некомерційних суб'єктів господарювання детально аналізувала Л. В. Машковська.

Невирішені раніше проблеми. У чинній вітчизняній нормативно-правовій базі відсутні поняття «суб'єкт некомерційного господарювання» та «некомерційний суб'єкт господарювання». Відтак метою статті є визначення сутності та правових засад створення суб'єктів некомерційної господарської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Некомерційні організації є важливим сегментом громадянського суспільства в Україні, для розвитку інститутів якого необхідні зміни у його правовому регулюванні. Відповідно, вагомішим стає господарське законодавство як система

нормативних актів, які визначають статус некомерційних суб'єктів у сфері господарювання.

Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» (надалі – Закон № 755-IV) є спеціальним нормативно-правовим актом, який здійснює регулюючий вплив на відносини легалізації суб'єктів господарської діяльності. [1]. До інших спеціальних нормативно-правових актів можемо віднести, зокрема, такі Закони України: «Про громадські об'єднання», «Про фінансові послуги та державне регулювання», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про кредитні спілки», «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» тощо.

Легітимація суб'єктів господарської діяльності включає різні етапи. Найголовніший етап – це державна реєстрація суб'єктів господарювання. До другого (наступного) етапу можна віднести післяреєстраційні процедури. У випадку легітимації суб'єктів некомерційної діяльності мова йде про внесення відомостей до Реєстру неприбуткових організацій.

Зазначимо, що державна реєстрація є загальною умовою здійснення господарської (некомерційної) діяльності будь-яким її суб'єктом незалежно від його організаційно-правової форми і виду здійснюваної діяльності.

Відповідно до ст. 1 Закону № 755-IV, державна реєстрація закріплює офіційне визнання юридичної особи або фізичної особи-підприємця, шляхом засвідчення факту створення або припинення юридичної особи, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, та засвідчення факту наявності відповідного статусу громадського об'єднання, професійної спілки, її організації або об'єднання, політичної партії, організації роботодавців,

об'єднань організацій роботодавців та їхньої символіки, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань (далі – Єдиний державний реєстр) про юридичну особу та фізичну особу-підприємця, а також проведення інших реєстраційних дій.

Зазначимо, що згідно із Законом України «Про громадські об'єднання» громадське об'єднання може здійснювати діяльність зі статусом юридичної особи або без такого статусу [2]. Водночас громадське об'єднання зі статусом юридичної особи є суб'єктом некомерційної діяльності.

Відповідно до цивільного законодавства, а саме ст. 80 ЦК України юридичною особою є організація, зареєстрована та створена у встановленому законом порядку [3]. Тобто намір про створення юридичної особи висловили засновники у вигляді оформлення установчих документів, і наступний етап – реєстрація суб'єкта права. Іншими словами, будь яка юридична особа створюється за рішенням її засновників, із необхідним підтвердженням (фіксацією, внесенням до Єдиного державного реєстру) цього факту шляхом державної реєстрації. Власне з цього моменту – моменту внесення відомостей до Єдиного державного реєстру остання вона набуває статусу юридичної особи.

Зазначимо, що змістом державної реєстрації щодо некомерційних суб'єктів господарювання є контроль за законністю їх створення.

Державна реєстрація суб'єктів некомерційного господарювання має також суто статистичну мету. Її завданням є внесення відповідних відомостей про юридичних осіб до єдиної державної інформаційної системи, що забезпечує обробку, збирання, облік, накопичення, захист та надання інформації про юридичних осіб (у тому числі й громадських формувань, без статусу юридичної особи).

Ч. 4 ст. 87 ЦК України зазначає, що юридична особа вважається створеною з дня її державної реєстрації [3]. Водночас ч. 1 ст. 58 ГК України стверджує, що суб'єкт господарювання

підлягає державній реєстрації як юридична особа, так і фізична особа-підприємець [4].

Порядок державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи окреслює суб'єктів державної реєстрації та зазначає, що державна реєстрація проводиться за заявою заявника шляхом звернення до суб'єкта державної реєстрації, нотаріуса [5]. Варто зазначити, що нотаріус не може реєструвати суб'єктів некомерційної діяльності.

До суб'єктів державної реєстрації належать:

1) Міністерство юстиції України – при здійсненні державної реєстрації політичних партій, всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців та професійних спілок, всеукраїнських творчих спілок, громадських формувань відокремлених підрозділів іноземних неурядових організацій, представництв, філій іноземних благодійних організацій, засновниками яких є всеукраїнські громадські організації, постійно діючих третейських судів;

2) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації – при державній реєстрації релігійних організацій;

3) територіальні органи Міністерства юстиції України – при реєстрації первинних, обласних, регіональних та республіканських професійних спілок, місцевих, їх організацій та об'єднань, регіональних (місцевих) творчих спілок, структурних утворень політичних партій, територіальних осередків всеукраїнських творчих спілок, , постійно діючих третейських судів, громадських об'єднань, їх відокремлених підрозділів, громадських об'єднань, що не мають статусу юридичної особи [1].

Відповідні документи для державної реєстрації можуть подаватися в електронній або у паперовій формі.

Державна реєстрація є підґрунтям виникнення правового статусу, який є юридичною категорією а також характеризує реальну взаємодію держави і особи. Правовий статус особи – це система закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права (тобто як такий, що має

правосуб'єктність) координує свою поведінку в суспільстві.

Учений В.М. Кравчук виділяє такі види правового статусу особи: загальний (закріплений у Конституції статус особи, який реалізується в межах правовідносин, що виникають між особою і державою); галузевий (визначається нормами конкретної галузі права); міжгалузевий (визначається нормами комплексних правових інститутів); спеціальний (статус окремих суб'єктів господарювання) [6, с. 87]. Відтак, можна стверджувати, що правовий статус некомерційних суб'єктів є міжгалузевим, оскільки його основою (базою) є норми господарського, цивільного, податкового, фінансового та адміністративного права.

Наступним етапом легітимації суб'єкта непідприємницької діяльності, а саме неприбуткової організації є внесення відомостей до відповідного реєстру – Реєстру неприбуткових установ та організацій. Згідно із Порядком ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення та виключення неприбуткових підприємств, установ та організацій з/до Реєстру відбувається за заявою відповідної юридичної особи [5].

Реєстр неприбуткових установ та організацій виступає автоматизованою системою інформації про неприбуткові підприємства, установи та організації відповідно до пункту 133.4 статті 133 ПК України [7].

Варто відмітити, що створення та ведення Реєстру здійснює Державна фіскальна служба (далі – ДФС). До Реєстру включаються неприбуткові організації - юридичні особи за кодом згідно з ЄДРПОУ (0031-0048).

Для включення до Реєстру неприбуткова організація має подати до органу ДФС реєстраційну заяву, а також засвідчені підписом керівника або представника такої організації та скріплені печаткою (за наявності) копії установчих документів неприбуткової організації. Для деяких неприбуткових організацій передбачено додаткові документи. Відтак, для прикладу можна зазначити, що житлово-будівельні кооперативи додатково подають засвідчені підписом керівника або представника такого кооперативу та скріплені печаткою копії документів, що підтверджують дату прийняття в експлуатацію житлового будинку та факт здійснення або придбання

такого будинку житлово-будівельним кооперативом.

Контролюючим органом виступає орган ДФС за основним місцем обліку неприбуткової організації. Відтак ДФС здійснює включення неприбуткової організації до Реєстру у тому випадку, коли юридична особа відповідає таким вимогам:

- утворена та зареєстрована відповідно до законодавства що регулює діяльність відповідної неприбуткової організації;
- установчі документи неприбуткової організації передбачають передачу активів одній або кільком неприбутковим організаціям певного виду або ж зарахування до бюджету відповідного рівня в разі припинення юридичної особи;
- обов'язкова фіксація в установчих документах відмови від розподілу отриманих доходів (прибутків) серед учасників, засновників та членів організації [8].

Строк державної реєстрації (органами ДФС) – 14 календарних днів, протягом яких контролюючий орган приймає рішення про включення або ж відмову від реєстрації суб'єкта як неприбуткової організації.

Реєстр неприбуткових організацій включає інформацію про неприбуткові організації, а саме: назва та код ЄДРПОУ неприбуткової організації; дату включення або ж скасування неприбуткової організації до Реєстру; ознаку неприбутковості та назву та ідентифікаційний код контролюючого органу.

На офіційному сайті ДФС розміщено відкритий доступ до зазначених відомостей.

Наступний реєстр – Єдиний реєстр громадських формувань. Він оперує відомостями щодо реєстрації політичних партій та їх структурних підрозділів, первинних та інших профспілок, благодійних та громадських організацій; торгово-промислових палат; асоціацій органів місцевого самоврядування та іншу інформацію.

Міністерство юстиції та його структурні підрозділи є «управляючими суб'єктами» Єдиного реєстру, оскільки саме на останніх покладено функції реєстратора громадських формувань.

Міністерство юстиції запровадило деякі нові вимоги щодо реєстрації некомерційних суб'єктів. Зокрема мова ведеться про зміст

установчих документів. Тобто у ситуації, коли засновниками юридичної особи є інші юридичні особи, то структуру власності таких засновників необхідно підтверджувати їхніми установчими документами.

Варто наголосити, що залежно від виду суб'єктів некомерційного господарювання законодавець окреслює додаткові вимоги, які висуваються до зазначених суб'єктів. Так, що при виборі власної назви громадського об'єднання, потрібно пам'ятати, що назва громадського об'єднання повинна бути зазначена державною мовою (або ж іноземною мовою або мовою національної меншини). Законодавець встановлює заборони щодо використання певних елементів у власній назві громадського об'єднання (назва органу місцевого самоврядування чи органу державної влади; історичні державні найменування тощо).

Висновки. На підставі аналізу норм вітчизняного законодавства вважаємо необхідним звернути увагу на те, що процес легітимації суб'єктів некомерційної діяльності доволі складний. Відтак включає в себе загальні етапи легітимації: державна реєстрація в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, тобто реєстрація як суб'єкта господарювання та реєстрація в Реєстрі

неприбуткових організацій. В залежності від виду суб'єктів некомерційного господарювання легітимація може включати й інші спеціальні процедури.

Некомерційний суб'єкт господарювання – це легітимний суб'єкт господарювання, який провадить діяльність, що спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших цілей (задоволення релігійних потреб, участь у політичному житті країни, формування органів влади, захист соціальних, економічних, релігійних, вікових, творчих, спортивних та інших прав й інтересів громадян), які передбачені Конституцією України, українськими законами і міжнародними договорами, задля здійснення діяльності (у сфері благодійності, культури, науки, екології, мистецтва, охорони здоров'я, фізкультури і спорту тощо), якщо така діяльність спрямована на досягнення суспільно корисного результату. На нашу думку, відповідними положеннями доцільно доповнити Господарський кодекс України (гл. 5).

Список використаних джерел:

1. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України № 755-15 від 15.05.2003р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.
2. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Господарський Кодекс України: Закон України від 16.01.2003р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
5. Про затвердження Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи: Наказ Міністерства юстиції від 09.02.2016 р. № 200/28330. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0200-16>.
6. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права: навч. посіб. / М. В. Кравчук. – 3-тє вид., змін і доп. – Тернопіль : Карт-бланш, 2015. – 247 с.
7. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n10610>.
8. Про затвердження Порядку ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ та організацій до Реєстру та виключення з Реєстру :

постанова КМУ від 13.07.2016 р. № 440 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440-2016-%D0%BF>.

References:

1. Pro derzhavnu reiestratsiiu yurydychnykh osib, fizychnykh osib – pidpriemtsiv ta hromadskykh formuvan : Zakon Ukrainy No. 755-15 vid 15.05.2003r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.
2. Pro hromadski ob'iednannia : Zakon Ukrainy vid 22.03.2012 No. 4572-VI. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
3. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. No. 435-IV [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Hospodarskyi Kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003r. No. 436-IV [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
5. Pro zatverdzhennia Poriadku derzhavnoi reiestratsii yurydychnykh osib, fizychnykh osib-pidpriemtsiv ta hromadskykh formuvan, shcho ne maiut statusu yurydychnoi osoby: Nakaz Ministerstva yustytzii vid 09.02.2016 r. No. 200/28330. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0200-16>.
6. M. V. Kravchuk, Teoriia derzhavy i prava. Problemy teorii derzhavy i prava: navch. posib. / M. V. Kravchuk. – 3-tie vyd., zmin i dop. – Ternopil : Kart-blansh, 2015. – 247 p.
7. Podatkovi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 r. No. 2755-VI [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n10610>.
8. Pro zatverdzhennia Poriadku vedennia Reiestru neprybutkovykh ustanov ta orhanizatsii, vkluchennia neprybutkovykh pidpriemstv, ustanov ta orhanizatsii do Reiestru ta vykliuchennia z Reiestru : postanova KМУ vid 13.07.2016 r. No. 440 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440-2016-%D0%BF>.